

Innehåll:

- Aktuella ortnamnsfrågor
- Vad är ett ortnamn?
- Källor till kunskap om ortnamnen
- På vilket sätt är ortnamnen skyddade i lag?
- Lantmäteriets ortnamnsuppdrag
- Vem bestämmer över ortnamnen?
- Ortnamnen på kartan/Historik
- Kort om namnvårdsprinciper
- Gårdsnamn
- Adressättning
- Ortnamn via ABT-leverans (Byggnadsnamn, Övrig topografi)

Det här är kanske det vanligaste sättet många kommer i kontakt med ortnamn på...

Kartsök och ortnamn <https://kso.etjanster.lantmateriet.se/>

• Kartsök och ortnamn är en av Lantmäteriets visningstjänster

• I tjänsten kan du titta på kartor, flygbilder (ortofoton) och terrängskuggning. Du kan även hitta fastigheter, adresser och ortnamn samt se höjd för enskilda punkter över hela landet.

• Söka på ortnamn genom ortnamnsregistret

I denna visningstjänst redovisas alla ortnamn som finns i Lantmäteriets ortnamnsregister.

Ortnamnsregistret är grunden för ortnamnsredovisningen på de allmänna kartorna.

Granskning av ortnamn

Ortnamn fastställda av Lantmäteriet har i allmänhet samlats in i samband med fältarbete genom uppteckningar, där lokalbefolkningen varit sagesmän. Namnen har därefter granskats av ortnamnsexpertis och jämförts med de uppteckningar som finns i ortnamnsarkivet i Uppsala

Ortnamnsregistret är rikstäckande och innehåller idag drygt 1 miljon ortnamn med i princip ett namn per objekt. För objekt inom flerspråkliga områden kan två eller tre namn förekomma.

Ortnamn i samverkan

- Insamling av ortnamn sker främst genom samverkan med andra
- Ajourhållningen av adress- och byggnadsinformation samt information om övrig topografi sker i samverkan mellan Lantmäteriet och kommunerna. (ABT-avtal)
- Belägenhetsadress anger var en plats finns. Belägenhetsadressen utgår från det befintliga ortnamn i det hävdvunna och lokala namnskiktet. Adressdelen innehåller också en viss tilläggsinformation, t.ex. populärnamn

LANTMÄTERIET

Lantmäteriets insamling av ortnamn kommer främst in via samverkan med Trafikverket, Sjöfartsverket, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet. Genom ABT-avtalet med kommunerna kommer byggnadsnamn, karttexter från Övrig topografi-leverans och adresser via adressregistret.

• Ortnamnen effektiviserar kommunikation!

- Önskemål från "Blåljusmyndigheterna" om en förtätning av namnredovisning på allmänna kartor och databaser, framförallt i urban miljö.
- Teknikutveckling resulterar i nya krav på Lantmäteriets ortnamnsredovisning.
- Vilken insamlingsmetod passar bäst? – traditionell fältinsamling eller Crowd sourcing?

LANTMÄTERIET

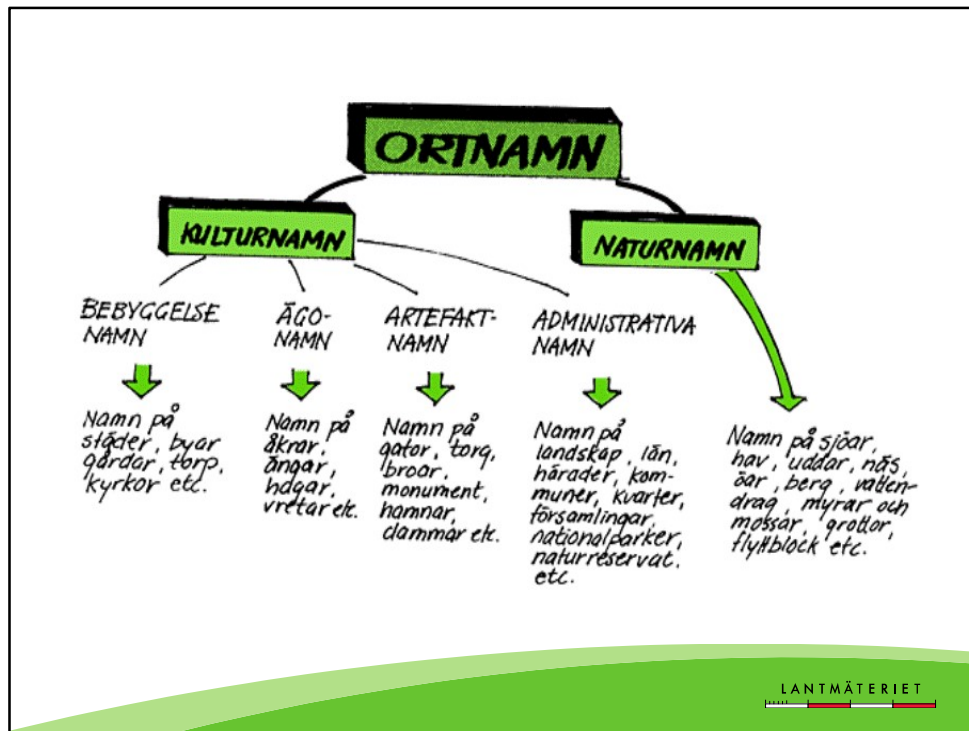
Ortnamnen tillsammans med övrig geografisk information effektiviserar kommunikationen vilket medför att våra användare hittar rätt! Det innebär att vi alla måste se till att vi har aktuell och rätt information.

Lantmäteriet arbetar med att ta fram en ny namndatabas där namnen kopplas till de geografiska objekten.

Vad är ett ortnamn?

Ortnamnen är ett självklart inslag i vår miljö, det är något som alla kan identifiera sig med. Ortnamn är inte bara namn på "orter", utan är ett sammanfattande begrepp för alla slags geografiska namn. Den här bilden visar på den mångfald av namntyper som ingår i begreppet ortnamn.

Ortnamnen brukar delas in i två huvudgrupper som benämns kultur- och naturnamn. Naturnamn är namn på lokaliteter som formats av naturen, t ex berg och sjöar. Kulturnamnen är namn på lokaliteter som formats av och uppkallats av människan. Kulturnamnen kan i sin tur delas in i flera underkategorier. (Se fler exempel i nästa bild)

Ortnamnskategorier

Kulturnamn

Bebyggelsenamn

Strömsund, Gävle

Tjällmo

Storgården, Kajsas stuga

Administrativa namn

Närke, Hallands län

Ägonamn

Lillå kern, Storängen

Anläggningsnamn

Islandsbron, Rödgrinden

Aspdammen

Naturnamn

Hisingen, Måseskär

Vättern, Omberg

Nissan, Mörtbäcken

LANTMÄTERIET 10

Det är alltid svårt att uttala sig säkert om enskilda namn, men generellt brukar man säga att namn på stora naturlokaler, som naturnamnen i blå text här, hör till de allra äldsta namnen i en bygd. Sjönamn som Vättern "vattnet", önamn som Hisingen "den kluvna (ön)" och ånamn som Nissan "den glänsande" är exempel på riktigt gamla naturnamn.

Bebyggelsenamnen

Delas ofta in i olika kategorier med hjälp av **efterleden**, dvs. hur de slutar:
namn på **-sta(d)**, på **-lösa**,
på **-måla**, på **-tuna** osv.

Varje namntyp har eller har haft en produktiv period, alltså en tidsperiod när man kunnat bilda nya namn med hjälp av just den efterleden.

Bebyggelsenamn är något förenklat en sammanfattande term för bland andra by- eller gårdsnamn.

Då det gäller bebyggelsenamnen vet vi genom namnforskningen att varje namntyp har eller har haft en produktiv period, alltså en tidsperiod då nya namn bildats.

Inom ortnamnsforskningen har man kartlagt efterledens (dvs ändelsernas) betydelse och funnit en kronologi för dessa bebyggelsenamns ålder och ursprung.

Till de äldsta namntyperna i vårt land hör namn som ursprungligen slutade på

-hem "hemvist, boplats" (Fåglum, Markim, Björnome)

-vin "betesmark" (Gäsene, Kälvene, Nöre)

-löv/-lev "arvegods" (Burlöv, Eslöv, Vinslöv).

De kan ha skapats redan vid vår tideräknings början.

I dag är många av de här äldsta namnen så förändrade att vi har svårt att se vilken typ de tillhör.

Lite yngre, dvs. i huvudsak från folk –
vandnings- och vikingatid (ca 400-1000
e.Kr.) är t.ex. namn med efterleden

-sta(d) "ställe, plats" (Gällstad, Knivsta,
Märsta) och många namn på **-by** "boplats,
by, gård" (Forsby, Marby, Sundby)

Ännu yngre är t.ex. bebyggelsenamn på
ursprungligt

-boda "bodar" (Eringsboda, Falsterbo,
Pålsboda),

-hult "skog" (Fagerhult, Älmhult) och **-torp**
"utflyttad gård, nybygge" senare
"dagsverkstorp" (Anderstorp, Mickelstorp,
Snickartorp).

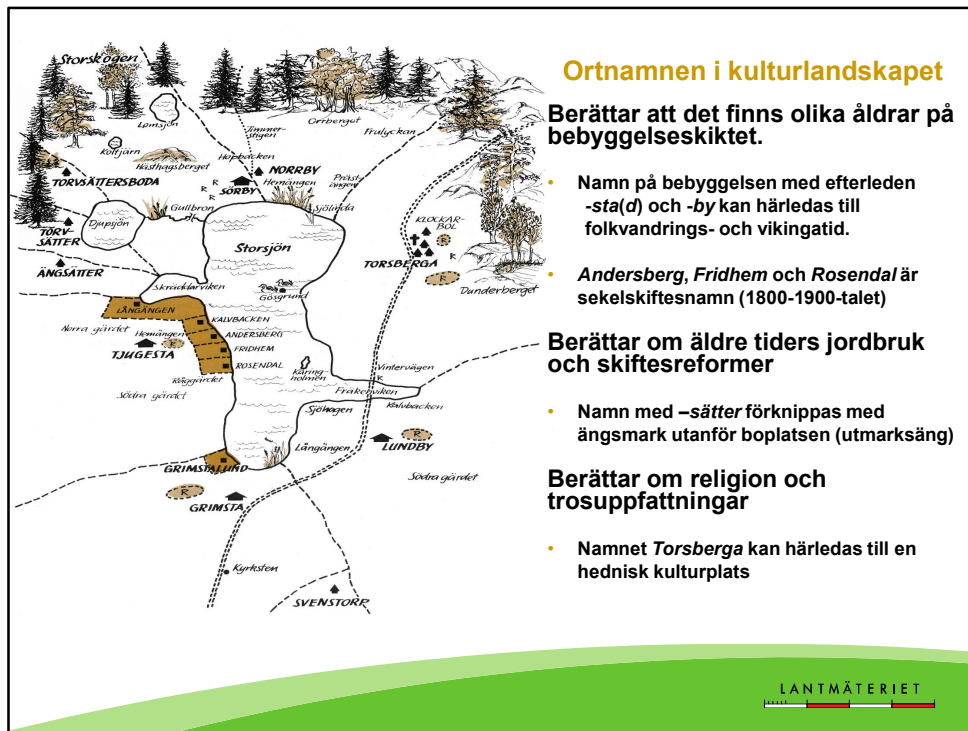
Efterleder – ändelser. Vad kan de betyda i våra svenska ortnamn?

-arve "x:s arvingars (gård)"	-löt "betesmark; sluttning"
-arvet "arvejord"	-löv "arvegods"
-ave (-ava) "vik; vattensamling"	-mark "gränsområde; nybygge i skog"
-benning "hytta"	-mor(a) "skog"
-bo "bygd"	-måla "uppmätt jordstycke"
-bo(da) "förvaringsbod"	-mård(en) "skog"
-bol, -böle "gård, nybygge"	-rum "öppen plats"
-bor "land mellan två vatten"	-ryd (-red, -rud, -röd) "röjning"
-bråte(n) "röjning, svedjeland"	-sel(e) "lugnvatten i älv"
-bräcka "backe, sluttning"	-sta(d) "ställe, plats"
-bränna(n) "svedjeland"	-sved(en) "svedjeland"
-by "gård, samling av gårdar"	-sät(t)er "utmarksäng" (oftast)
-ed "land mellan två vatten"	-torp (-arp, -erup) "nybygge" (oftast)
-hem (-om, -um) "gård; bygd"	-tuna "inhägnad plats"
-holm "mindre ö"	-vad "vadställe"
-hult (-alt, -elt, -ilt) "liten skog, dunge"	-ved(en) "skog"
-inge "den plats, där x-ingarna bor"	-vi "helig plats"
-klint (-klätt) "bergshöjd"	-vin (-ene, -en, -n) "betesmark"
-kumla "gravmärke; hög"	-vret(a) "mindre åker/äng"
-käl (-köl) "skog"	-vång "odlad jord eller ängsmark"
-lycka(n) "inhägnad äga"	-ånger "havsvik"
-lösa "ängsmark" (oftast)	-ör "grus; sandbank"

LANTMÄTERIET

I den här sammanställningen listas några av de vanligaste ändelserna i svenska ortnamn och deras betydelse.

När man ser en sammansatt karta över kulturlandskapet, som i den här bilden, kan vi alltså läsa namnen som tidsavtryck från olika perioder.

Här kan man till exempel se bebyggelsens olika åldrar med hjälp av efterleden i namn som *Norrby*, *Lundby* och *Grimsta*. Namn på utmarksängar som *Torvsätter*, *Ängsätter* och *Prästängan* ger oss information om äldre tiders jordbruk där man på avsides belägna slåtterängar tog foder till djuren.

Ett annat intressant ortnamn är exemplet *Torsberga*, som i sitt namn dels bär spår av guden Tor, dels befinner sig vid ett berg i bilden.

Sådana sammansättningar av namn skulle kunna tyda på att det funnits en hednisk kultplats på platsen.

Vad är ett ortnamn?

- en under en viss tid och i en viss krets av människor entydig benämning på en viss geografisk lokalitet

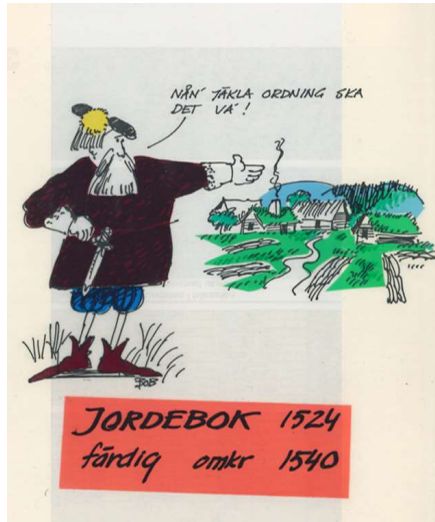
Efter den här inledande genomgången kan vi summera vad ett ortnamn är: en under en viss tid och i en viss krets av människor entydig benämning på en viss geografisk lokalitet.

Källor till kunskap om ortnamnen

LANTMÄTERIET

The logo for Lantmäteriet, the Swedish Surveying and Mapping Agency, featuring a stylized red and white graphic element below the text.

Jordeboken

1524 vill Gustav Vasa ha ordning och reda på både skatter och ortnamn.

Jordeboken färdigställs på 1540-talet och den använder vi fortfarande när vi löser ortnamnsärenden.

LANTMÄTERIET

En viktig källa till ortnamns förekomst är jordeböckerna. Eftersom jorden var den viktigaste inkomstkällan för staten blev jordeboken ett betydelsefullt verktyg för att hålla ordning och reda på böndernas jordar.

Av jordeböckerna framgår gårdarnas storlek och de avgifter och skatter som brukaren av varje gård skulle betala.

Här redovisades den grundskatt som blev stommen i det svenska skattesystemet från 1500-talet fram till början av 1900-talet.

Uppteckningar

betyder att namnen har samlats in muntligt på ort och ställe. En upptecknare har varit på plats och noterat att namnet finns, vad det syftar på, hur det uttalas och vilka eventuella historier som finns kring namnet.

Uppteckningar av ortnamn på landsbygden gjordes redan under 1800-talet, men i mer systematisk form under 1920-och 30-talen.

Även idag pågår flera intressanta projekt. Ett exempel är ett pågående arbete med att kartlägga ägonamn i södra Ölands odlingslandskap (Projektet bedrivs av Namnarkivet i Uppsala).

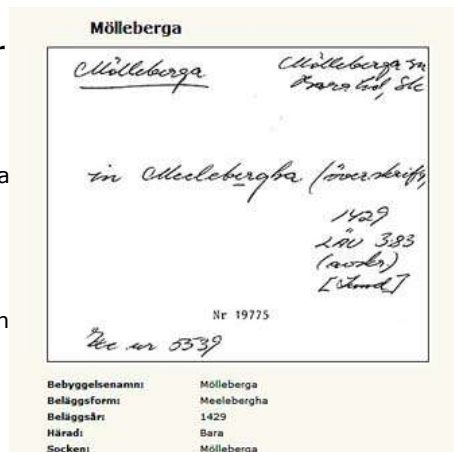
Hembygdsföreningarna i området har engagerats i arbetet. De intervjuar aktiva jordbrukare och före detta jordbrukare för att dokumentera ägonamnen i dag och för 50 år sedan.

**Ortnamnsregistret vid
Namnarkivet i Uppsala**
Institutet för språk och folkminnen

Namnarkivets ortnamnsregister
är en digitaliserad version av det
Topografiska registret

- Här finns belägg för de äldsta skriftliga formerna av namnen:
Medeltidsbrev, jordeböcker,
kyrkböcker
- Uppteckningar av orter och ortnamnen
uttal främst från 1920- och 30-talen,
men även senare.
- Hänvisningar till facklitteratur och
forskning där namnen tolkas.

LANTMÄTERIET

Institutet för språk och folkminnen har en av världens största ortnamnssamlingar.

Ortnamnsregistret utgör en digitaliserad version av det Topografiska registret vid Namnarkivet i Uppsala.

Se: http://www2.sofi.se/SOFIU/topo1951/_cdweb/

Det består av c:a 3,7 miljoner inskannade och registrerade arkivkort ordnade geografiskt efter län, härad och socken.

Registret innehåller uppgifter om ortnamnens äldsta belägg och deras uttal. Det ger också hänvisningar till facklitteratur där namnen tolkas eller behandlas.

Våra ortnamn – med budskap från det förflutna

- Ekonomisk struktur
- Bebyggelsehistoria
- Natur, djur- och växtliv
- Religion
- Folktro och seder
- Samfärdsel och förflyttning

LANTMÄTERIET

Vi använder oss av ortnamn för att orientera oss i landskapet, men också för att göra omvärlden mentalt gripbar. Ortnamnen är uttryck för människans idéer om världen och har mycket att berätta om oss som kulturvarer.

Ortnamnen hänger samman med den kulturmiljö de förekommer i, alltså den omgivning som genom århundraden har utnyttjats och formats av människan: det agrara landskapet, fångst- och fiskeplatserna, slåtterängarna och betesmarkerna, byarna och tätorterna, vår egen tids industrialiserade stadsområden osv - alla har de satt spår i namnskicket.

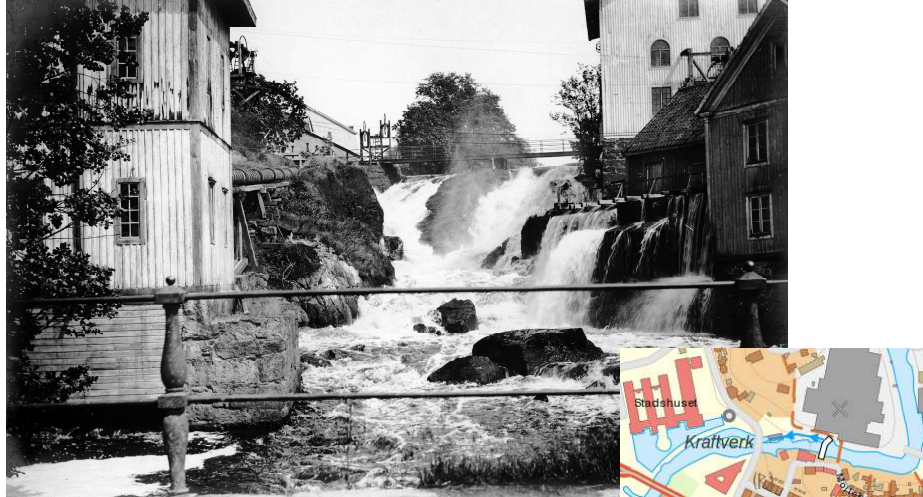
Namnen får i och med detta en annan viktig roll, nämligen som historiska källor. De fångar tillstånd och skeenden och ger oss mer eller mindre begripliga meddelanden från det förflutna.

Skänninge är belagt för första gången 1178 . Namn med efterleden *-inge* är mycket gamla och kan härledas till äldre järnålder. Här står *- inge* för en avledning som förekommer vid terrängbeteckningar tillsammans med ett naturnamn. I det här fallet *Skenaån* som är ett biflöde till Svartån.

Normalöso är belagt första gången 1177 - lösa betyder äng eller glänta. Norma troligtvis "den nordligaste". Normlösa betyder egentligen den norra ängen.

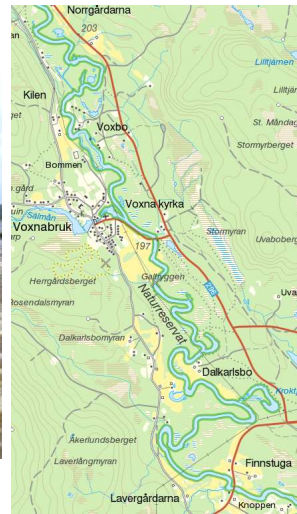
Klockrike är belagt första gången 1345. Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. (*Vägen till Klockrike* är också namnet på en berömd roman av Harry Martinsson som kom ut 1948).

Ronneby (**Rotn* 'den rytande ån')

LANTMÄTERIET 22

Staden har fått sitt namn av Ronnebyån som från början hette Rotne å, "den rytande ån" vilket syftar på vattendragets olika forsar och vattenfall. Höjdkurvor är från 15 m ner till 5 m och 1 m

Voxnan – 'den som lätt svämmar över'

LANTMÄTERIET

Voxnan – hör ihop med verbet växa och syftar på älven som lätt svämmar över
Av det kan man lära sig att inte placera byggnader för nära älven
Voxnan har namngivit orten Voxna

**På vilket sätt är ortnamnen
skyddade i lag?**

**Utredningar som leder oss
fram till lagen om god
ortnamnsd
Lagskydd för ortnamnen**

- Ortnamns värde och vård (SOU 1982:45)
- Ett ortnamnsråd inrättades vid dåvarande Lantmäteriverket 1985. Ortnamnsrådets uppgift blev bl.a. "att främja ett ändamålsenligt och vårdat ortnamnsskick".
- Kulturarvsutredningens betänkande Skyddet av kulturmiljön 1996 (SOU 1996:128)
- Kulturmiljölagen 2014 (tidigare Kulturminneslagen (KML) 2000)

LANTMÄTERIET

I slutet av 1970-talet började frågan om ett lagskydd för ortnamnen att diskuteras på allvar. Någoting behövde göras för att hindra myndigheter och enskilda från att godtyckligt ta bort eller förvanska ortnamnen.

I början av 1980-talet tillsattes en statlig utredning (SOU 1982:45) Betänkandet innehöll många goda förslag, men resulterade inte i någon lag.

I stället tillkom Ortnamnsrådet, ett organ sammansatt av representanter för myndigheter och organisationer som hanterade namnfrågor. Argumenteringen för en ortnamnslag fortsatte och flera rd-motioner väcktes i frågan.

En bredare utredning tillsattes och ett nytt betänkande "skyddet av kulturmiljön" (SOU 1996:128) avlämnades. Så småningom ledde detta till att ortnamnen, trots sin immateriella karaktär, likställdes med övriga kulturminnen och fick sitt lagrum i KML.

Kulturmiljölagen

(1988:950, ändrad 2013:548)

1 kap 4 § med föreskrifter om att tillämpa god ortnamnsd:

Vid statlig och kommunal verksamhet skall god ortnamnsd iaktas. Detta innebär att

- hävdvunna ortnamn inte ändras utan starka skäl,
- ortnamn i övrigt stavas enligt vedertagna regler för språkriktighet, om inte hävdvunna stavningsformer talar för annat,
- påverkan på hävdvunna namn beaktas vid nybildning av ortnamn, och
- namn på svenska, samiska och meänkieli så långt möjligt används samtidigt på kartor samt vid skyltning och övrig utmärkning i flerspråkiga områden.

Hvetlanda blev Vetlanda
Öfverby blev Överby
Wedevåg blev Vedevåg
Qvarnböle blev Kvarnböle

Moo, Nääs Wij, Öhn miste sina dekorativa utsmyckningar

Namn som godkänts av Lantmäteriet ska i statlig och kommunal verksamhet användas i sin godkända form. Lag (2013:548).

LANTMÄTERIET

Sedan den 1 juli 2000 finns en hänsynsparagraf införd i nuvarande kulturmiljölagen med föreskrifter om att tillämpa god ortnamnsd. Lagen vänder sig uttryckligen till statliga och kommunala namngivare, namnförvaltare och namnvårdare.

Paragrafen stadgar bland annat att hävdvunna ortnamn inte får ändras utan starka skäl.

Vidare ska ortnamn normalt stavas enligt vedertagna regler för svensk språkriktighet. Ortnamn på svenska, finska, meänkieli och samiska ska samtidigt användas i våra flerspråkiga områden.

Lantmäteriet har tillsammans med Ortnamnsrådet ansvaret för att tolka och föra ut begreppet god ortnamnsd, sprida kunskap och information om ortnamnsvårdens principer samt att ge hänsynsparagrafen för ortnamn genomslagskraft.

Fördjupning och lästips:

Hur lagtexten ska tolkas och tillämpas framgår av två skrifter som reder ut vad "god ortnamnsd" är:

- *God ortnamnsd. Ortnamnsrådets handledning i namnvård.* Gävle 2001. (LMV-rapport 2001:4. Ortnamn och namnvård 6.)
- Nyström, Staffan, *Ortnamnen och kulturminneslagen. Om tolkning och*

tillämpning av begreppet god ortnamnsed. Se
<http://www.raa.se/publicerat/9172092157.pdf>

Lantmäteriets ortnamnsuppdrag

LANTMÄTERIET

The logo for Lantmäteriet, featuring the text "LANTMÄTERIET" above a stylized graphic of a measuring tape or scale with alternating red and white segments.

Styrdokument för hanteringen av ortnamn

- **Förordning med instruktion för det statliga lantmäteriet 2009:946**
- **Förordningen (2000:308) om fastighetsregister**
- **Kulturmiljölagen (1988:950) "begreppet god ortnamnsed" i 1 kap 4 §**

LANTMÄTERIET

Förutom myndighetens instruktion så styr ytterligare två lagrum verksamheten och ärendehanteringen vid ortnamnsmyndigheten. Förordningen (2000:308) om fastighetsregister och "begreppet god ortnamnsed" enligt kulturmiljölagen.

Lantmäteriet beslutar om traktnamn enligt 19 § i förordningen om fastighetsregister. Innan ett sådant beslut meddelas, ska Lantmäteriet inhämta yttrande från berörda fastighetsägare, när det kan ske, och, om det inte är obehövt, från Riksantikvarieämbetet samt Institutet för språk och folkminnen i Uppsala.

Lantmäteriet som Ortnamnsmyndighet

**Förordning
med
instruktion
för det statliga
lantmäteriet
2009:946**

5 §, 7 p

Lantmäteriet ska verka för ett ändamålsenligt och vårdat ortnamnsskick samt besluta om ortnamn i den utsträckning inte någon annan myndighet har befogenhet att göra det.

- Samordna den statliga ortnamnsverksamheten
- Ge råd och rekommendationer inom ortnamnsområdet
- **18 §** Inom Lantmäteriet finns Ortnamnsrådet som ger råd i frågor om ortnamn med representanter för ortnamnsvårdande myndigheter och namngivande intressenter.

LANTMÄTERIET

Ortnamnsmyndighetens uppdrag specificeras i myndighetens instruktionen.

Här slås det fast att Lantmäteriet ska verka för ett ändamålsenligt och vårdat ortnamnsskick.

Med detta avses att namnskicket bör vara funktionellt och enhetligt.

Vi måste ta hänsyn till gällande språkriktighetsregler och beakta ortnamnens roll i kulturmiljön.

Ortnamnsrådet kom till 1985 för att stärka den officiella ortnamnsvården.

Ortnamnsmyndighetens uppgifter

- **Fastställa** ortnamn i fastighetsregistret **och** för våra kartor
- **Förvalta** och **utveckla** Ortnamnsregistret
- Vara **remissinstans** vid namnbeslut
- **Ge råd och stöd** till myndigheter och privatpersoner, samt genomföra utbildning till de som arbetar med ortnamn
- **Delta aktivt inom namnforskningen** i Sverige och utomlands
 - vi ingår i FN:s expertgrupp för standardisering av ortnamn
- **Upplysa** Ortnamnsrådet så de vet vad som sker med ortnamn
- Ha en bra **hemsida** och ge möjlighet för alla att söka de svenska ortnamnen via webbtjänsten "*Kartsök och ortnamn*"
- **Publicera** skriftserien *Ortnamn och namnvård*

LANTMÄTERIET

Ortnamnsmyndighetens uppdrag specificeras i myndighetens instruktionen. **Förordning med instruktion**

för det statliga lantmäteriet 2009:946, 5 §, 7 p

Lantmäteriet ska verka för ett ändamålsenligt och vårdat ortnamnsskick samt besluta om ortnamn i den utsträckning inte någon annan myndighet har befogenhet att göra det.

Här slås det fast att Lantmäteriet ska verka för ett ändamålsenligt och vårdat ortnamnsskick.

Med detta avses att namnskicket bör vara funktionellt och enhetligt.

Vi måste ta hänsyn till gällande språkriktighetsregler och beakta ortnamnens roll i kulturmiljön.

Ortnamnsrådet kom till 1985 för att stärka den officiella ortnamnsvården.

Styrdokument för hanteringen av ortnamn

- **Förordning med instruktion för det statliga lantmäteriet 2009:946**
- **Förordningen (2000:308) om fastighetsregister**
- **Kulturmiljölagen (1988:950) "begreppet god ortnamnsed" i 1 kap 4 §**

LANTMÄTERIET

Förutom myndighetens instruktion så styr ytterligare två lagrum verksamheten och ärendehanteringen vid ortnamnsmyndigheten. Förordningen (2000:308) om fastighetsregister och "begreppet god ortnamnsed" enligt kulturmiljölagen.

Lantmäteriet beslutar om traktnamn enligt 19 § i förordningen om fastighetsregister. Innan ett sådant beslut meddelas, ska Lantmäteriet inhämta yttrande från berörda fastighetsägare, när det kan ske, och, om det inte är obehövt, från Riksantikvarieämbetet samt Institutet för språk och folkminnen i Uppsala.

Skriftserien Ortnamn och namnvård

1. Ortnamn, fastighetsbildning och fastighetsregistrering
2. Att uppteckna ortnamn
3. Samiska ortnamn
4. Fastighetsbeteckningsreformen
5. Ortnamnen i fastighetsregistret
6. God ortnamnsd
7. Standardisering av geografiska namn (FN)
8. Toponymic Guidelines

www.lantmateriet.se/skriftserien

LANTMÄTERIET

Ortnamn och namnvård är en skriftserie som Lantmäteriet ger ut.

Varje nummer behandlar ett speciellt tema inom ämnesområdet *Ortnamn och namnvård*. Serien vänder sig till dig som läsare med specialintressen liksom till dig som har eller vill skaffa dig ett bredare ortnamnsintresse.

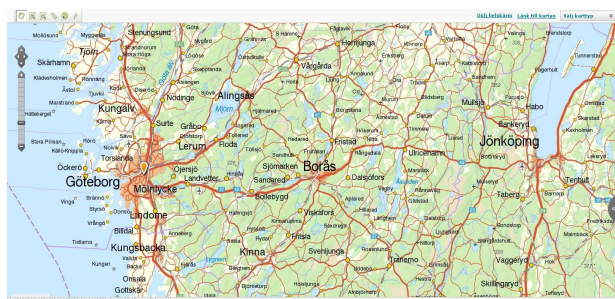
Vem bestämmer över ortnamnen?

LANTMÄTERIET

The logo for Lantmäteriet, the Swedish Land Surveying Agency, featuring a stylized red and white measuring instrument.

Lantmäteriets ansvar

- Lantmäteriet är beslutande ortnamnsmyndighet och fastställer namnen i fastighetsregistret och i Lantmäteriets grundläggande geodata.
- Namn som godkänts av Lantmäteriet ska i statlig och kommunal verksamhet användas i sin godkända form. Lag (2013:548).

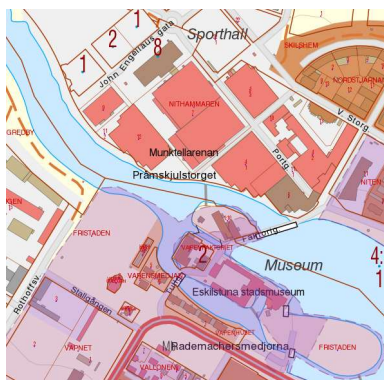
LANTMÄTERIET

Till Lantmäteriets uppgifter som nationell ortnamnsmyndighet hör att fastställa stavningen för merparten av ortnamnen som redovisas i Lantmäteriets grundläggande geodata samt i Ortnamnsregistret (Kartsök och ortnamn).

Detta gäller alla namn som finns i fastighetsregistret, men även bebyggelse- och naturnamn. Ortnamn fastställda av Lantmäteriet har i allmänhet samlats in i samband med fältarbete genom uppteckningar, där lokalbefolkningen varit sagesmän.

Namnen har därefter granskats av ortnamnsexpertis och jämförts med de uppteckningar som finns i ortnamnsarkiven i Uppsala, Göteborg, tidigare även Lund och Umeå.

Kommunalt ansvar

Statligt ansvar

LANTMÄTERIET

Det kommunala namngivningsansvaret ligger inom tätorternas detaljplanlagda område. Namngivningen utanför tätorten i en kommun, vad gäller bebyggelse- och naturnamn, ligger däremot inom Lantmäteriets ansvarsområde.

Kommunens beslutanderätt

- Kommunerna fastställer namn på gator, kvarter, stadsdelar, allmänna platser och kommunala inrättningar inom detaljplanelagt område,

samt

- Belägenhetsadresser
Storgatan 32

Gatuadressområde

Adressplats

LANTMÄTERIET

Kommunerna tillhör våra största namngivare. Många ortnamn kommer till genom beslut i kommunala nämnder.

Det gäller till exempel namn på gator och bostadsområden.

Observera dock gränsdragningen "inom detaljplanelagt område", namngivningen utanför tätorten vad gäller bebyggelse- och naturnamn ligger inom Lantmäteriets ansvarsområde.

Exempel på andra beslutsfattare

- **Regeringen** fastställer namn på län och kommuner
- **Trafikverket** beslutar om vägvisning
- **Transportstyrelsen** fastställer namn på järnvägsstationer, trafikplatser
- **Luftfartsverket** fastställer namn på flygplatser
- **Sjöfartsverket** fastställer namn på fyrar
- **Naturvårdsverket** fastställer namn på naturreservat

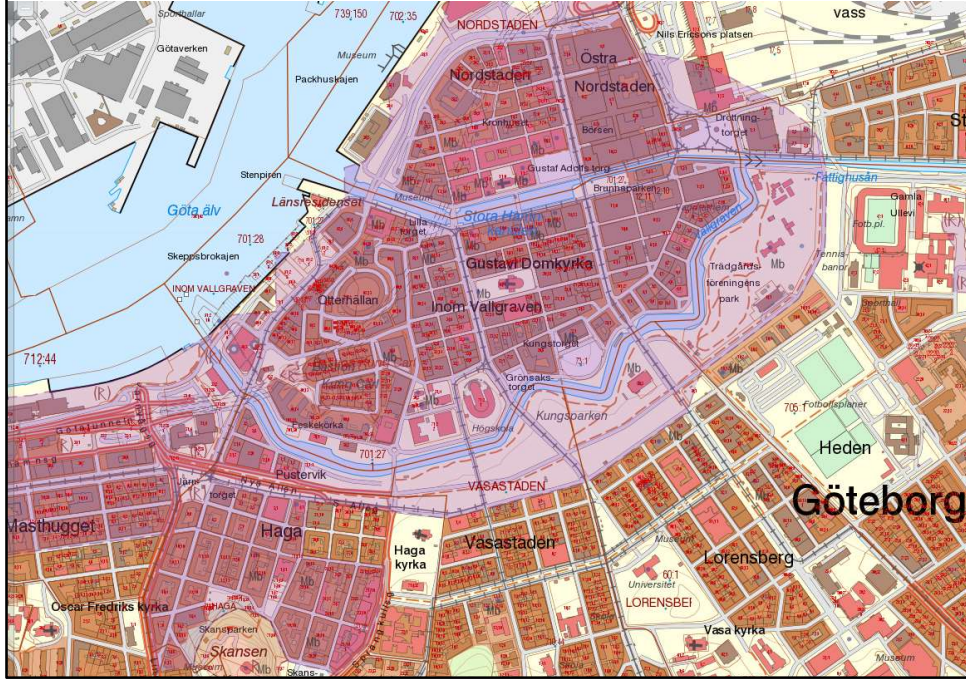
Namnberedningen

- Ska komma in tidigt i processen
- Bör enas om ett namn för det nya området innan byggnation påbörjas
- Inte låta entreprenörerna bestämma namnet på det nya området

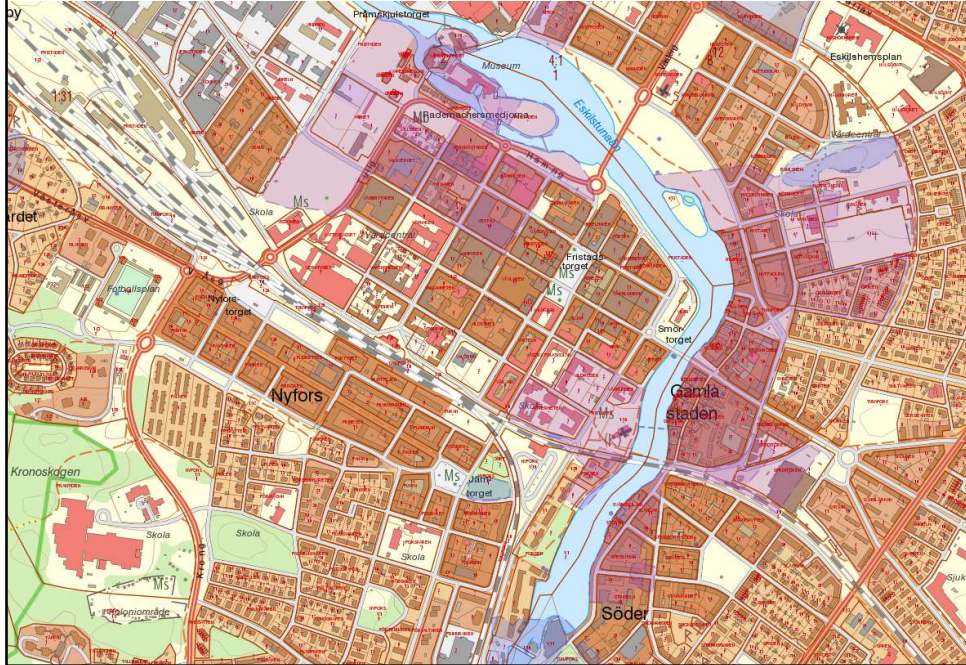
Stadsdelar

- Visa exempel på Eskilstuna, vissa entreprenörer vill gärna ändra stadsdelindelning
- Om det finns stadsdelsindelning ska den redovisas

Stadsdelsindelningen i Göteborg

Stadsdelsindelning i Eskilstuna?

Ortnamnen på kartan

Historik från Gustav Vasa till Fridtjuv Berg

1524...

vill Gustav Vasa ha ordning och reda både på skatter och ortnamn.

Jordeboken färdigställs på 1540-talet och i den hittar vi våra tidigaste och i många fall viktigaste socken- by- och gårdsnamn.

1628 pekar Axel Oxenstierna med hela handen på kung Gustav II Adolf...

- Du måste inrätta ett kungligt verk som kartlägger Sverige och har ordning på jordägandet.

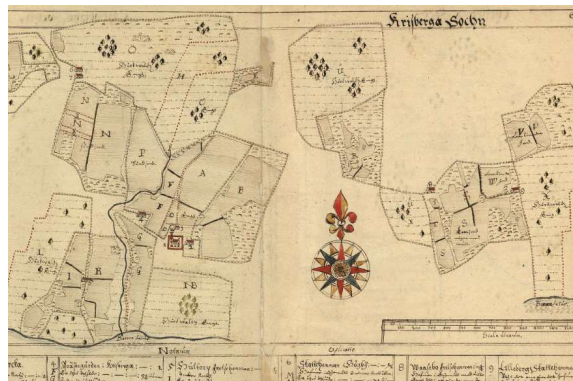
Lantmäteriet grundades och där är vi ännu kvar.

LANTMÄTERIET

1583-1654, Greve och riksråd 1609. Statsrättsliga principer. 1611 års kungaförsäkran medger medbestämmande för ständerna och riksrådet i lagstiftning, beskattning och viktiga politiska beslut. Rikskansler 1612. Förändrade hela statsmakten och svensk förvaltning. 1634 års regeringsform.

1628 börjar uppbyggnaden av det svenska Lantmäteriet. Lantmätare utbildas och de allra första s.k. geometriska jordeböckerna ser dagens ljus.

De geometriska jordeböckerna innehåller de äldsta storskaliga kartorna vi har i vårt land.

En huvuduppgift för det tidiga Lantmäteriet var kartläggning av byar och hemman och deras ägor. Det var framförallt krono- och skattehemman som var intressanta.

Kartornas syfte var att redogöra för avkastning och andra förhållanden av ekonomisk natur, varför de ofta, innehåller detaljerade återgivningar av åker- och ängsmark.

Bilden visar en detalj ur en geometrisk ägo-avmätning 1642 från Kristbergs socken (Östergötland).

Franska revolutionen 14 juli 1789

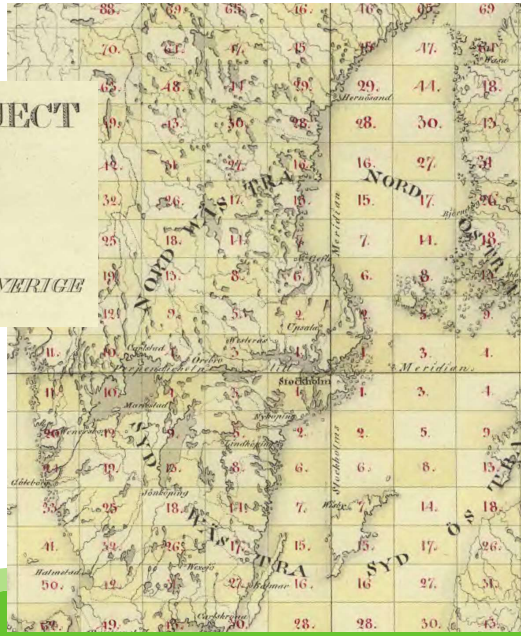
Ledde till Napoleon Bonapartes maktinträde och kröning till kejsare den 2 december 1804...

...och utvecklingen av den franska generalstabens kartverk.

Plan för Topografiska kartan över Sverige 1807

UNDERDÄNIGT PROJECT
TILL
FÖRENINGENS KARTAN
FÖR
TOPOGRAFISKA KARTAN ÖFVER SVERIGE

**Tidigt samarbete mellan Rikets allmänna kartverk
och Ortnamnskommittén (OK) (> Ortnamnskommissionen 1930) från och med 1903.**

LANTMÄTERIET

1906

1906 "Fridtjuv Bergs rättstavningsukas"

En stavningsreform för det svenska språket som vi fortfarande är bundna till och som gäller när vi beslutar om ortnamn i fastighetsregistret och på de allmänna kartorna.

Hvetlanda blev *Vetlanda*

Öfverby blev *Överby*

Wedevåg blev *Vedevåg*

Qvarnböle blev *Kvarnböle*

Moo, Nääs, Wij, Öhn miste sina dekorativa utsmyckningar

Bort med hv o

OSCAR, med Guds Nåde, Sveriges, Götas och Vendes Konung.

Vår ynnest och nådiga bevågenhet med Gud Allsmåttigt!

— — —
hafve Vi, med upphäfvande af bestämmelserna i cirkuläret den 16 november 1889 angående gemensam norm för undervisning i svensk rättskrifning vid åtskilliga läroanstalter, funnit godt föreskrifva:

att i de tre lägsta klasserna af de allmänna läroverken äfvensom af statens normalskola för flickor skall från början af nästkommande läsår Ordlista öfver svenska språket, utgifven af Svenska akademien, sjunde upplagan, läggas till grund för undervisningen i svensk rättskrifning, dock med iakttagande däraf: att *dt* för *t*-ljud ändras till *t* eller (enligt de i nämnda ordlista tillämpade reglerna för konsonantecknens dubbelskrifning) *tt*;

att *f*, *fv* och *hv* för *v*-ljud ändras till *v* med bibehållande af grundformens *v* i böjningsformer framför *t* och *s* utom i ordet *haft*;

— — —
Hvilket Vi Eder till kännedom och efterrättelse härigenom meddele.

Stockholms slott den 7 april 1906

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

G U S T A F

Fridtjuv Berg.

Fridtjuv Berg.

Hade Svenska akademien lyssnat till den vördsamma framställning som 1898 gjordes, att den måtte vid

Fridtjof Berg.

Fridtjuv Berg och nystavningsukasen den 7 april 1906

“Bort med hv- och -dt!”

Yngre nysvenska fram till 1906: En wacker qvinna som just hade förlovadt sig satt en qvart och hvilade i en snödrifva på Båfvens hvita is.

Nusvenska fr.o.m. 1906: En vacker kvinna som just hade förlovat sig satt en kvart och vilade i en snödriva på Båvens vita is.

Särskilt fokus på gård, men omfattar gård, herrgård, säteri, slott. Generella namnvårdsråd!

Gårdsnamn

Historik och bruk

LANTMÄTERIET

Gård syftar i äldre tid till huvudgården i en by

- En större egendom
- Med jord i direkt drift
- Utjordar som odlades av bönder
- Tillhörande torp

Gårdarnas namn kom till vid skattläggningen för att skilja på hemmanen i en by

- Efter läget i byn: *Norrgården, Södergården* eller *Västergården*
- Efter ägarens namn eller yrke: *Skräddargården, Per Eriksgården*
- Efter gårdens beskaffenhet. *Skattegården, Kronogården, Storgården*
- *Frälsehemman (skattebefriad)*
- *Skattehemman (självägande bönder)*
- *Kronohemman (arrenderad mark av staten)*

Äldre gårdsnamn har funnits kartredovisade länge

LANTMÄTERIET

Här ser vi den äldre häradsekonomiska kartan från 1860-talet till vänster, och ett utsnitt ur Lantmäteriets grundläggande geodata 2017 till höger. Namnen är desamma, det rör sig om genuina gårdsnamn. Den grå rutan markerar läget för den gamla bytomten.

En typisk by före 1800-talets skiftesreformer

LANTMÄTERIET

Före den sk bysprängningen låg gårdsbebyggelsen tätt samman med tillhörande brukningsenheter.

En typisk by efter 1800-talets skiftesreformer

I modernare tid (efter laga skiftet) betecknar gård en utflyttad gård eller gård i utmarken.

Bruket av namn med tillägget *gård* eller *-gården* avtog efterhand

LANTMÄTERIET

De utflyttade gårdarna fick egna namn för att kunna lokaliseras. Bruket av tillägget *gård* avtog och bebyggelsenamnen fick en annan karaktär: *Nylund*, *Tallberga*, *Gärdet*. Gård blev omodernt då syftade tillbaka på det gamla bondesamhället, en koppling få ville ha under den moderna tiden efter industrialiseringen. Men idag har vinden vänt...

Idag vill många gärna lägga *gård* till genuina namn

- Förstärka sitt eget gårdsnamn
- Framhålla en funktion eller verksamhet
- Vanligt i kommersiella sammanhang

Typexempel: *Björhövda*

- En granne har registrerat *Björhövda gård AB* som firmanamn och vill ha namnet i adressen till sitt nybyggda hus.
 - Men det är ju min gård som är huvudgården här ute?
 - Det borde väl vara jag som har rätt till det namnet?
- *Svar:*
 Det har aldrig funnits någon Björhövda gård, det genuina bynamnet är *Björhövda* (som bestått av bl.a. *Engelbrektsgården*). Ingen bör få tillägget *gård* i adressen.

LANTMÄTERIET

Namnet *Björhövda* har från början troligen varit ett naturnamn, ett liknelsenamn syftande på udden som idag heter *Björnskallen*, och har med tiden kommit att beteckna byn. Det första skriftliga belägget är från 1527. Byn har omfattat flera gårdar, som inte verkar ha haft särskilda namn (utöver Engelbrektsgården). På utsnittet från en geometrisk avmätning 1640 nedan kan man se bycentrum som flera byggnader i mitten av bilden.

Firmanamn ska inte kartredovisas och bör inte påverka adressättningen. Byggnaden ska ha en adress, inte ett firmanamn

Namnvardare i stat och kommun bör inte tillmötesgå detta namnskick

- Namn som redovisas på Lantmäteriets kartor ska användas i sin godkända form (kulturmiljölagen 1 kap 4 § sista stycket)
- De flesta bebyggelser i Sverige har genuina namn, utan tillägget *gård*.
- Det återger inte den bebyggelsehistoriska utvecklingen på ett korrekt sätt.
- Det blir historiskt felaktigt att tillskriva en plats statusen som gård om den aldrig varit detta.

Namnårsprinciper

LANTMÄTERIET

The logo for Lantmäteriet, the Swedish Land Surveying Authority, featuring a stylized red and white measuring instrument.

Namnårsdsprinciper

- Nybildade namn skall f6lja vedertagna språkriktighetsregler
- Nybildade namn skall vara lätta att uppfatta, uttala och skriva samt ej vara f6r långa
- Utländska namnelement som *piazza* och *center* b6r inte användas som efterleder i ortnamn
- Namnelement som innehåller f6r svenskan främmande ljud eller ljudf6rbindelser b6r undvikas
- Nybildade ortnamn skall ansluta till det lokala eller regionala namnskicket och inte bildas med hjälp av namnelement som är specifika f6r en annan del av landet
- Nybildade ortnamn skall vara lokaliserande och identifierande

Namnårsprinsiper, forts.

- Sekundärnamn skall följa primärnamnets stavning och form
- Vid memorialnamngivning bör eftertanke och försiktighet iakttas
- Nya namn skall fungera som goda förebilder för annan namngivning
- Använd aldrig arbetsnamn
- Tänk på att ortnamn inte är varumärken
- Ny namngivning skall göras medvetet och på ett sådant sätt att namnen inte blir löjeväckande eller stötande

Modenamn och trender

- Strand *Gävle strand, Wisby Strand*
- Ängar *Sörby Ängar, Sjötorps Ängar*
- Trädgårdsstad *Trädgårdsstaden i Vallentuna, Grönkulla Trädgårdsstad*
- Park *Hyllie Park, Fullerö Park*
- Puckelnamn *ArlandaStad, VasaloppsArenan*
- Stad *Sjöstaden, Hagastaden*
Stad istället för kommun

LANTMÄTERIET

Observera att dessa namn inte är enligt god ortnamnsed och ska inte kartredovisas!

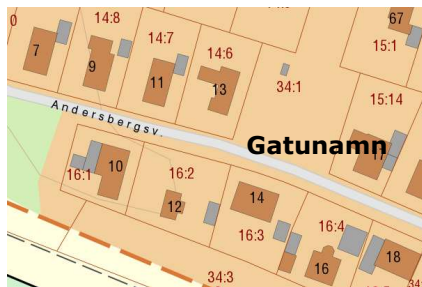
Adressättning

LANTMÄTERIET

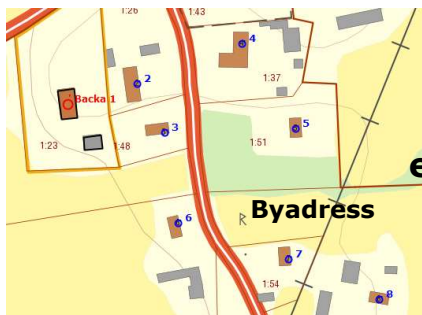

Nya adressnamn

- Ska uppfylla kraven i kulturmiljölagen
- Ska vara lätta att stava, uttala och förstå
- Ska helst inte kunna förväxlas

**Typ av adress ska
beslutas**

eller ...

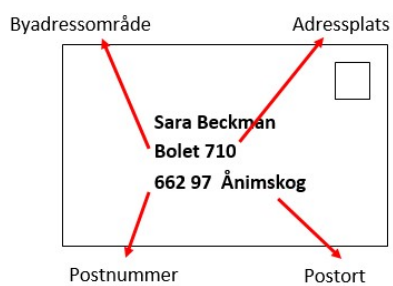
LANTMÄTERIET

Exempel Backa 1 = Gullspångs kommun, By + adressplats

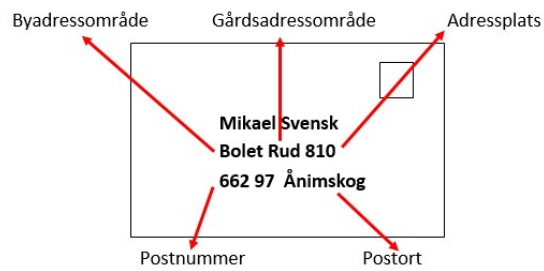
Exempel Bommedal, Gäddnäs 3 = Linköpings kommun By + Gård + adressplats

Belägenhetsadress, byadressområde

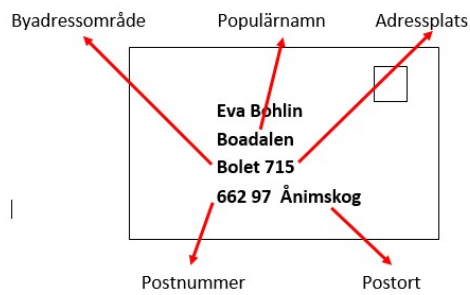
Figur 2. Postal adress med användning av delar av en belägenhetsadress med byadressområde.

Belägenhetsadress, gårdsadressområde

Figur 3. Postal adress med användning av delar av en belägenhetsadress med gårdsadressområde.

Belägenhetsadress, populärnamn

Figur 4. Postal adress med användning av delar av en belägenhetsadress och populärnamn.

LANTMÄTERIET

Populärnamn ingår inte i belägenhetsadressen, men redovisas i adressregistret. Ett populärnamn används således inte för att särskilja adresser eller göra dem unika, utan ett populärnamn ska ses som en tilläggsinformation varigenom enskilda adressplatser kan få egna namn.

Ortnamnsmyndigheten rekommenderar att lägga in ett byggnadsnamn istället för ett nytt populärnamn i adressen.

Ortnamn via ABT-leverans

Byggnadsnamn, Övrig topografi

LANTMÄTERIET

Vad är ett byggnadsnamn?

- Namn på byggnad
- Ortnamn!

LANTMÄTERIET

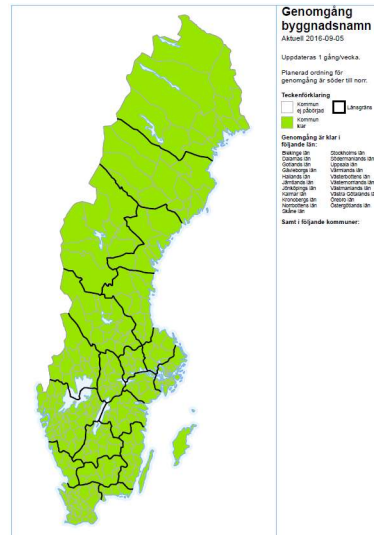
Det är **namn på byggnader** som Lantmäteriet vill få in via byggnadsleveransen. De är ett bra komplement till övriga bebyggelsenamn och som på sikt kommer bli sökbara.

Byggnadsnamn

- Kommer in till Lantmäteriet via kommunsamverkan
- Cirka 60 000 byggnadsnamn har granskats och är kvalitetssäkrade

- Ajourhålls allt eftersom leveranser kommer in

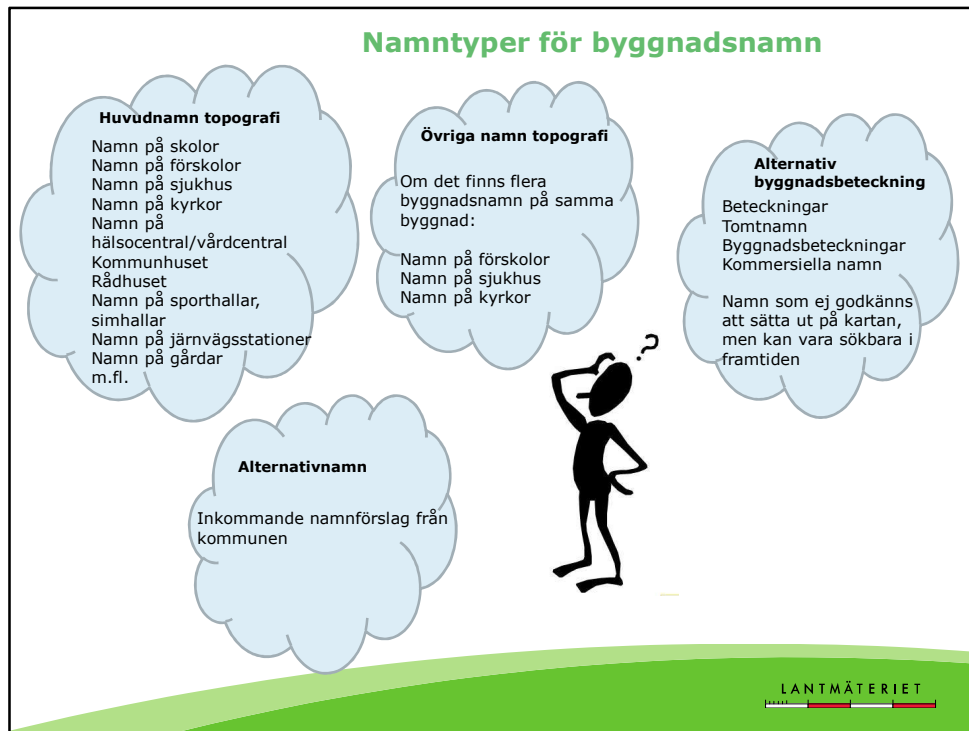

LANTMÄTERIET

Varför gör vi detta?

- Kvalitetskontroll av ortnamn (byggnadsnamn)
- Förtätning av ortnamn i Lantmäteriets grunddata (ortnamnsregister)
- Många byggnadsnamn vill vi synliggöra och göra sökbara för våra användare
- T.ex. blåljusmyndigheterna

Dessa namntyper finns idag för byggnadsnamn:

Huvudnamn topografi – godkänt namn och ska kartredovisas (Lantmäteriet redigerar)

Övrigt namn topografi – godkänt andra namn på en byggnad och kartredovisas inte (Lantmäteriet redigerar)

Alternativnamn – namnförslag från kommunen (Kommunen redigerar)

Alternativ byggnadsbeteckning – namn som är beteckningar, ej ortnamn, ej godkänd för kartredovisning (Kommunen redigerar)

Styrande dokument - Byggnadsnamn

Kapitel 5.7
Byggnadsnamn (tidigare
Alternativnamn)

rtor och geografisk information | Pressrum | **Om Lantmäteriet** | Aterförs

riet och informationsredovisning | Rättsinformation | **Vår samverkan med andra** | Aterförs

[Startsida](#) > [Om Lantmäteriet](#) > [Vår samverkan med andra](#) > [Kommunsamverkan](#) > [Byggnad, Adress, Lägenhet och Topografi](#) > [Ajourhållningsstöd](#) > **Byggnadsnamn**

Byggnadsnamn

Under 2016 har Lantmäteriet utfört en kvalitetskontroll av alla registrerade byggnadsnamn.

Syftet med kvalitetskontrollen har varit att:

- förtäta ortnamnsredovisningen i Lantmäteriets grundläggande geodata.
- göra byggnadsnamnen tillgängliga för våra användare, t.ex. blåljusmyndigheterna.
- presentera namnen i Lantmäteriets kartdataprodukter och databaser.

Lantmäteriet har granskat namn på byggnader som har någon av de fyra namntyperna:

- Huvudnamn Topografi
- Övrigt namn Topografi
- Alternativnamn
- Alternativ byggnadsbeteckning.

Detta arbete är slutfört och vi har påbörjat ajourhållning av nyregistrerade byggnadsnamn.

Det innebär att kommunen registrerar nya byggnadsnamn som Alternativnamn eller Alternativ byggnadsbeteckning i LINA. Lantmäteriet granskar dessa löpande och bedömer (utifrån regelverket) om namnet ska byta namntyp till *Huvudnamn topografi* eller *Övrigt namn topografi*.

I den fortsatta ajourhållningen bör kommunen arbeta efter samma regelverk som Lantmäteriet använder sig av. [Regelverket är framtaget av Ortnamnsmyndigheten.](#)

[Regelverk för hantering av byggnadsnamn inkl. exempelsamling \(pdf\)](#)

LANTMÄTERIET

Handbok Byggnad

http://www.lantmateriet.se/globalassets/om-lantmateriet/var-samverkan-med-andra/kommunsamverkan/bal/handbocker/handbok_byggnad.pdf

Regelverk för byggnadsnamn

LANTMÄTERIET - Regelverk för byggnadsnamn		Arbetsinstruktion	
Dokumentidentitet:	Ortnamn på byggnader	Version:	Sida:
Utarbetad av:	2017-09-21	Slutversion 2.0	1 (19)
Utarbetad den:	2017-09-21	Giltig från:	Status:
Godkänd av:	Anders Wike	2017-09-21	Slutversion
Ortnamnsmyndigheten			

Regelverk för byggnadsnamn

Tidigare beslutade ändringar

Datum	Ändring
2015-04-08	Version 0.1, Första utgåvan
2015-05-25	Version 1.0, Slutversion
2017-09-21	Version 2.0, Slutversion

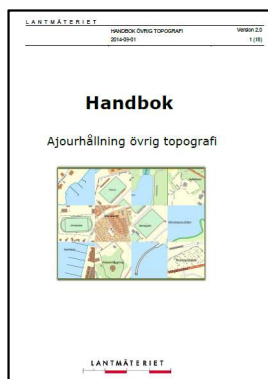
Regelverket innehåller en exempelsamling!

- Grundregler
- Principer för att tilldela byggnader byggnadsnamn
 - Generella regler
 - Offentliga byggnader
 - Kyrkor
 - Byggnadsminnen
 - Kommersiella namn och företagsnamn
 - Förenings- och klubbstugor
 - Slott, herrgård och säteri
 - Privatbostad
- Skrivregler för byggnadsnamn
 - förkortningar
 - stor eller liten bokstav
 - gammalstavning
 - utländska ord

Regelverk byggnadsnamn

<http://www.lantmateriet.se/sv/Om-Lantmateriet/Samverkan-med-andra/Kommunsamverkan/Byggnad-Adress-Lagenhet-och-Topografi/Ajourhallningsstod/byggnadsnamn/>

Övrig topografi - här levereras ortnamn som är karttexter

Kapitel 3.1.1
Gemensam
objektspecifikation

Bebyggelsenamn och naturnamn

Beskrivning	Kommentar
Bebyggelsenamn: namn på ett bebyggt område tex ett nytt bostadsområde.	Lantmäteriet har det övergripande ansvaret för bebyggelsenamn. Redovisas som karttext
Naturnamn: är namn på natur-eller terrängföreteelse	Lantmäteriet har det övergripande ansvaret för naturnamn. Redovisas som karttext

Om huvudnamn topografi/övrigt namn topografi är felaktigt så meddela Lantmäteriet om detta. Kan göras till informationssamordnaren för respektive kommun eller till ajourhallning-BAL@lm.se

LANTMÄTERIET
1:10000

Via ABT-avtal kan även ortnamn levereras som karttexter – Övrig topografi

Handbok Övrig topografi

http://www.lantmateriet.se/globalassets/om-lantmateriet/var-samverkan-med-andra/kommunsamverkan/bal/handbocker/handbok_ovrigtopografi.pdf

Exempel på alternativnamn som vi inte vill ha:

.... därför att de är inga ortnamn.

Huvudändamål	Namntyp	Namn
Bostad Småhus med flera lägenheter	Alternativnamn	Gruppbostad

Huvudändamål	Namntyp	Namn
Samhällsfunktion Samfund	Alternativnamn	Kapell

Huvudändamål	Namntyp	Namn
Komplementbyggnad	Alternativnamn	Gäststuga/garage
Komplementbyggnad	Alternativnamn	Uterum

Huvudändamål	Namntyp	Byggnadsnamn
Samhällsfunktion Distributionsbyggnad	Alternativnamn	Transformator
Samhällsfunktion Skola	Alternativnamn	Skola
Samhällsfunktion Skola	Alternativnamn	Skola
Samhällsfunktion Skola	Alternativnamn	Skola

LANTMÄTERIET

Det här är inga namn utan upplysande information, det gäller även t.ex. byggnadskarakter exv. förråd,

Leverans av byggnadsnamn under 2015-2017

Kommun	Städning 2015	Ajourhållning 2016	Ajourhållning 2017
Eskilstuna	731	3	
Flen	868	217	
Gnesta	57		
Katrineholm	62	1	
Vingåker	34	4	
Trosa	14		
Strängnäs	481	4	
Oxelösund	16		
Nyköping	85		

Ortnamnsektionen vid Lantmäteriet

Lennart Dehlin
Margit Kristoffersson
Muriel Bjureberg
Johanna Othen

Ebba Berling Åselius
Eva Hornström
Bengt Kjellström
Anders Wike

Vår brevlåda Ortnamnskontakt@lm.se

LANTMÄTERIET

Om ni har frågor kring ortnamn skicka in till vår brevlåda Ortnamnskontakt@lm.se

Lästips

Ortnamn

- *Namn och namnforskning – ett levande läromedel om ortnamn, personnamn och andra namn.* Tillgänglig digitalt!
- Nyström, Staffan, *Ortnamnen och kulturminneslagen. Om tolkning och tillämpning av begreppet god ortnamnsedd* Tillgänglig digitalt! samt densammes *Smånamn och andra ortnamn.*
- *Ortnamn och namnvård nr 6*, Lantmäteriet 2016 Tillgänglig digitalt!
- Pamp, Bengt, *Ortnamnen i Sverige.*
- Strid, Jan Paul, *Kulturlandskapets språkliga dimension. Ortnamnen.*
- *Svenskt ortnamnslexikon*, Institutet för språk och folkminnen 2016.

Kartografi och text

- *Konsten att framställa kartor - en handledning i kartdesign* M. Elg och L. Granath, Studentlitteratur, 2006
<http://www.lantmateriet.se/HMK>
- HMK-Kartografi. Lantmäteriet 1996 (avsnittet om Text)
<http://www.lantmateriet.se/sv/Om-Lantmateriet/Samverkan-med-andra/Handbok-i-mat--och-kartfragor-HMK/referensbibliotek/litteraturlista-kartografi/>

Fördjupning och lästips:

Hur lagtexten ska tolkas och tillämpas framgår av två skrifter som reder ut vad "god ortnamnsedd" är:

God ortnamnsedd. Ortnamnsrådets handledning i namnvård. Gävle 2016. (LMV-rapport 2001:4. Ortnamn och namnvård 6.)

Nyström, Staffan, *Ortnamnen och kulturminneslagen. Om tolkning och tillämpning av begreppet god ortnamnsedd.* Se
<http://www.raa.se/publicerat/9172092157.pdf>

Namn och namnforskning: <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:606610/FULLTEXT01.pdf>